

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування ВННІЕ

АЛЕКСЄЄВ Сергій Вікторович

Митна політика держави

Спеціальність: 072 - фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Освітньо-професійна програма - Митна справа

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФМСм-22
С.В. Алексєєв

Тернопіль - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ	
ДЕРЖАВИ	6
1.1. Сутність, роль і призначення митної політики	6
1.2. Форми та інструменти реалізації митної політики	11
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	16
2.1. Оцінка фіскально-регулювальної складової митної політики	16
2.2. Аналіз контрольної компоненти митної політики	24
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ	
УКРАЇНИ	32
3.1. Зміна пріоритетів митної політики в умовах війни	32
3.2. Вдосконалення митної політики в контексті євроінтеграції	38
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Нагальність дослідження обумовлена важливою роллю митної політики у забезпеченні економічної безпеки, фінансової стабільності та конкурентоспроможності держави в умовах глобалізації. У сучасних умовах Україна стикається з викликами, пов'язаними з необхідністю адаптації митної системи до європейських стандартів, боротьбою з контрабандою, забезпеченням прозорості митних процедур і збільшенням доходів до державного бюджету. Митна політика є одним із ключових механізмів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який впливає на надходження від імпорتنих і експортних операцій, стимулює розвиток національної економіки та сприяє інтеграції України до світового ринку. Особливої актуальності дослідження набуває в умовах прагнення України до тіснішої інтеграції з Європейським Союзом, що вимагає узгодження митної політики з європейськими нормами та вимогами. Крім того, ефективна митна політика сприяє захисту внутрішнього ринку, створенню рівних умов для бізнесу, зниженню корупційних ризиків у митних органах та залученню іноземних інвестицій, що є важливими факторами для забезпечення економічного зростання та соціальної стабільності в Україні.

Проблеми формування та реалізації митної політики України розглядали такі науковці, як О. Гребельник, І. Гуцул, О. Дем'янюк, А. Дзюбинський, О. Дзюбинська, А. Дубініна, В. Зайцев, І. Квеліашвілі, Б. Кормич, А. Крисоватий, П. Пашко, О. Поважний, Д. Приймаченко, Н. Стоянець та інші. Водночас існує низка питань, які потребують додаткової уваги й глибокого аналізу. По-перше, недостатньо досліджено механізми адаптації митної політики до вимог європейського ринку в рамках інтеграції до ЄС. По-друге, потребують глибокого аналізу виклики й шляхи протидії контрабанді та порушенням митного законодавства в умовах війни. По-третє, недостатньо дослідженими залишаються питання ефективності митного аудиту та пост-митного контролю. Важливість окреслених питань та недостатнє їхнє висвітлення у науковій літературі зумовили

актуальність теми дослідження, мету й завдання, логіку викладення її основних положень.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних основ митної політики України, аналіз її сучасного стану та розроблення практичних рекомендацій щодо її розвитку в умовах війни та європейської інтеграції.

Для досягнення поставленої мети дослідження поставлено такі завдання:

- визначити сутність, роль і призначення митної політики;
- розглянути форми та інструменти реалізації митної політики;
- оцінити фінансово-регульовальну складову митної політики;
- проаналізувати контрольну компоненту митної політики;
- аргументувати зміну пріоритетів митної політики в умовах війни;
- обґрунтувати шляхи вдосконалення митної політики в контексті євроінтеграції.

Об'єктом дослідження є митна політика України як складова державної економічної політики.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають в процесі проведення митної політики України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети були застосовані такі методи: наукової абстракції (для розкриття значення окремих термінів, зокрема поняття «митна політика»); аналізу й синтезу (для вивчення форм та інструментів митної політики); порівняння (для визначення закономірностей, особливостей і відмінностей у реалізації митної політики на сучасному етапі); абстрактно-логічний (для узагальнення теоретичних домінант, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та складання висновків); графічний і табличний (для наочного подання результатів дослідження).

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі й нормативні акти з питань митної політики, матеріали Державної митної служби України, Державної казначейської служби України, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених, аналітичні розрахунки автора, виконані у процесі дослідження, ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці теоретичних засад, визначенні стану та особливостей митної політики України, обґрунтуванні перспектив її розвитку в умовах війни та євроінтеграції. До основних результатів проведеного дослідження належать такі наукові положення:

- конкретизовано поняття митної політики як системи державних заходів і правил, спрямованих на регулювання товаропотоків через кордони країни, захист економічних інтересів, забезпечення національної безпеки та сприяння інтеграції в глобальні економічні процеси шляхом ефективного поєднання митно-тарифного та нетарифного регулювання, що враховує вимоги міжнародної співпраці та глобалізаційних викликів;
- аргументовано підходи до вдосконалення митної політики України в умовах євроінтеграції, зокрема через адаптацію нормативно-правової бази до стандартів ЄС, оптимізацію митних процедур, сприяння захисту економічних інтересів держави, а також підвищення ефективності митного контролю та адміністративної взаємодії з митними органами ЄС.

Теоретико-прикладне значення результатів дослідження полягає у тому, що отримані висновки можуть стати основою для розробки рекомендацій щодо удосконалення митної політики України, що включає оптимізацію митних процедур, вдосконалення нормативно-правової бази, а також підвищення рівня митного контролю.

Структура та обсяг роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 45 сторінках. Робота містить 4 таблиці та 9 рисунків. Список використаних джерел налічує 39 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність, роль і призначення митної політики

Митна політика є важливою складовою економічної стратегії держави, оскільки вона забезпечує ефективне регулювання зовнішньоторговельних операцій, захист національних виробників і підтримку стабільності на внутрішньому ринку. В умовах глобалізації митна політика дозволяє державі контролювати імпорту та експорт товарів, регулюючи митні тарифи, ліцензування, квотування і забезпечуючи справедливую конкуренцію для місцевих підприємств. Крім того, митна політика сприяє наповненню державного бюджету за рахунок надходжень від митних зборів і податків на імпорту, що є важливим джерелом доходів. Здійснення ефективної митної політики також допомагає боротися з контрабандою, нелегальним обігом товарів та іншими порушеннями митного законодавства, сприяючи економічній безпеці держави.

З моменту здобуття незалежності України та формування митної справи питання митної політики завжди залишалися у фокусі законодавців. У першій редакції Митного кодексу України митна політика була визначена як «система принципів і напрямів діяльності держави для забезпечення її економічних інтересів і безпеки шляхом митно-тарифного та нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі» [23]. У наступній редакції Митного кодексу України поняття розширили, наголосивши, що «державна митна політика - це система принципів і напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів, забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки та її інтеграції у світову економіку» [22]. Дане трактування поняття «державна митна політика» розкриває її як постійний і динамічний процес, що об'єднує цілі держави щодо світової інтеграції, розвитку національної економіки та захисту внутрішнього ринку.

Попри законодавче визначення митної політики, необхідно також її науково-теоретичне обґрунтування, що дозволяє більш точно відобразити

сутність цієї дефініції. Чіткість і повнота формулювання терміну «митна політика» визначають розуміння характеру та змісту всієї митної справи. Зауважимо, що науковці по-різному визначають митну політику (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Погляди науковців на визначення поняття «митна політика»*

Автор(и)	Характеристика
Гребельник О. П.	«митна політика - складник державної економічної політики, що спрямований на стимулювання розвитку економіки країни та реалізується шляхом здійснення державної митної справи» [5, с.151].
Івашова Л. М. Тополєнко Н. М.	«митна політика - державна політика у сфері торгівлі через застосування митних тарифів, зовнішньоекономічних угод, протекціонізму, принципів фритредерства, інструментів адміністративного характеру» [10].
Крисоватий А. І., Дем'янюк О. Б.	«митна політика - певний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування митних кордонів, забезпечення захисту національних інтересів та національної безпеки держави у зовнішньоекономічній сфері» [15, с. 68].
Кунєв Ю. Д. Баязітов Л. Р.	«митна політика - діяльність держави з трансформації владних повноважень і певних інтересів суспільства (громадян), держави, торгівлі, промисловості в норми законів та правил, що стосуються ввезення, вивезення, переміщення або зберігання товарів» [18, с.16].
Микуляк О. В. Ткачик Л. П.	«митна політика - система принципів, напрямів та інструментів впливу держави на зовнішньоекономічні відносини, враховуючи необхідність реалізації та захисту національних економічних інтересів» [16, с.70].
Пашко П. В., Бережнюк І. Г.	«митна політика - система орієнтирів (рамкових стандартів) митного регулювання, зорієнтована на забезпечення економічних інтересів і цілей держави» [21, с.31].
Приймаченко Д. В.	«митна політика - відносно стабільна, організована діяльність державних інституцій, скерована на визначення мети та напрямків загальнодержавної політики в конкретній сфері та їх реалізація за допомогою політико- правових, економічних, організаційних заходів, спрямованих на захист національних інтересів і безпеки» [30, с.17].
Радченко О. М.	«митна політика - система економічних, правових, організаційних та інших широкомасштабних заходів, що проводяться державою в особі органів законодавчої та виконавчої гілок влади і спрямованих на всебічне регулювання митних відносин і реалізацію внутрішньо- і зовнішньоекономічних інтересів держави» [31, с.304].
Разумова О. І.	«митна політика - невід'ємна складова державної політики, яка формується державними інституціями та реалізується виключно державними органами, спрямована на забезпечення прав і законних інтересів громадян, суб'єктів господарювання, держави, розвивається в напрямку гармонізації та уніфікації із загальноприйнятими міжнародними стандартами та охоплює процес свого формування та реалізації» [32, с.124].
Шевчук С. В., Мискін Ю. І.	«митна політика - комплекс цілей, завдань, принципів та засад управління державою діяльністю у митній сфері щодо забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів у реалізації державних прерогатив на зовнішній та внутрішній арені, захисті внутрішнього товаровиробника та формування сприятливого інвестиційного клімату» [39, с. 48].

* Складено автором самостійно

Як видно з табл. 1.1, вчені трактують поняття «митна політика» по-різному, оскільки кожен з них підходить до його визначення через призму

власного досвіду, дослідницьких інтересів і специфіки національної економіки. Різні економічні умови, політичні фактори, історичні особливості та міжнародні зобов'язання впливають на акценти, які дослідники роблять у трактуванні митної політики. Одні дослідники зосереджуються на її ролі у захисті внутрішнього ринку, інші - на забезпеченні економічної безпеки, а деякі акцентують увагу на стимулюванні зовнішньоекономічної інтеграції, що в комплексі формує різноманіття підходів до визначення митної політики як динамічного інструмента державного управління.

На наш погляд, сучасні умови глобалізації та міжнародної інтеграції обумовлюють необхідність зміни сутності митної політики та її розгляд як системи державних заходів і правил, спрямованих на регулювання товаропотоків через кордони країни, захист економічних інтересів, забезпечення національної безпеки та сприяння інтеграції в глобальні економічні процеси шляхом ефективного поєднання митно-тарифного та нетарифного регулювання, що враховує вимоги міжнародної співпраці та глобалізаційних викликів. Новизна цієї дефініції митної політики полягає в акценті на сучасні глобалізаційні та інтеграційні виклики, що змінюють роль митної політики. Воно відображає не лише внутрішню функцію регулювання і захисту економічних інтересів та національної безпеки, а й значення митної політики у сприянні інтеграції країни до світових економічних процесів. Визначення підкреслює необхідність адаптації митних заходів під стандарти міжнародного співробітництва, акцентуючи увагу на балансі митно-тарифного та нетарифного регулювання для забезпечення ефективності в умовах міжнародних змін і нових вимог глобального ринку.

Митна політика держави виконує низку важливих функцій, що сприяють регулюванню зовнішньоекономічної діяльності та забезпеченню економічної безпеки країни. Основні функції митної політики [28, с.18-19]:

1. Регулювальна функція - спрямована на впорядкування зовнішніх економічних відносин через митне регулювання імпорту та експорту товарів, послуг і капіталу, встановлення митних тарифів і квотування, що дає можливість збалансувати товаропотоки та впливати на зовнішньоторговельну діяльність.

2. Фіскальна функція - забезпечує надходження до державного бюджету

через стягнення мита, акцизного податку, податку на додану вартість та інших митних платежів з товарів, що перетинають митний кордон, сприяючи фінансовій стабільності та наповненню бюджету.

3. Захисна функція - забезпечує захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції, контрабанди та небезпечної продукції шляхом митного контролю, встановлення захисних мит та нетарифних обмежень. Це допомагає підтримувати національних виробників і зберігати якість товарів, що потрапляють на ринок.

4. Контролююча функція - спрямована на забезпечення контролю за дотриманням митних правил, законності переміщення товарів через кордон і попередження порушень митного законодавства, таких як контрабанда, митні шахрайства та ухилення від оподаткування.

5. Стимулювальна функція - сприяє розвитку пріоритетних галузей економіки через пільгові митні режими, спеціальні економічні зони, зниження або скасування мита для імпорту інноваційних або необхідних технологій, що стимулює модернізацію виробництва та інвестиційну привабливість.

6. Інтеграційна функція - сприяє інтеграції країни в міжнародні економічні об'єднання та забезпечує гармонізацію митного законодавства з міжнародними стандартами та вимогами, що полегшує торгівлю і сприяє економічному співробітництву на світовому рівні.

7. Соціальна функція - пов'язана із захистом населення через запобігання ввезенню небезпечних або контрафактних товарів, які можуть шкодити здоров'ю чи безпеці громадян. Також включає соціальну відповідальність і розвиток податкової культури в суспільстві.

Окреслені функції забезпечують комплексний підхід до реалізації митної політики, що дозволяє державі одночасно захищати національні інтереси, сприяти економічному розвитку та інтегруватися в світове господарство. Митна політика має чотири основні складові - правову, економічну, організаційну та психологічну, кожна з яких виконує свою специфічну роль у забезпеченні ефективного регулювання зовнішньоторговельних відносин та захисту національних інтересів [33, с.163]:

1) правова складова - визначає нормативно-правову базу для митної діяльності, що регламентує порядок переміщення товарів, митні процедури, систему штрафів і санкцій, умови ліцензування та квотування. Сюди входять Митний кодекс України, міжнародні угоди, положення законодавчих актів і стандарти, які забезпечують прозорість і законність митної діяльності та дозволяють інтегрувати митну політику з міжнародними вимогами;

2) економічна складова - включає механізми, які впливають на економічний баланс країни через митно-тарифне та нетарифне регулювання, зокрема застосування тарифів, акцизів, податків на імпорт та експорт. Вона сприяє наповненню державного бюджету, захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції, стимулюванню національних виробників і впровадженню сприятливих умов для економічної інтеграції;

3) організаційна складова - стосується діяльності митних органів і структур, які відповідають за виконання митної політики. Це передбачає створення ефективної системи митного адміністрування, підвищення кваліфікації кадрів, розробку технологічних процесів, автоматизацію митного контролю, а також координацію з іншими державними установами та міжнародними організаціями. Вона забезпечує ефективну реалізацію митної політики через чітко структуровану, організовану роботу митних служб.

4) психологічна складова - впливає на формування ставлення громадян і підприємців до митної політики, а також на поведінкові аспекти дотримання митних норм. Це включає заходи щодо підвищення довіри до митних органів, просвітницькі кампанії, спрямовані на зниження порушень митних правил, формування митно-податкової культури. Вона сприяє співпраці суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з митними органами та підвищує рівень правосвідомості у митній сфері.

Таким чином, митна політика є важливим інструментом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що включає систему заходів, спрямованих на регулювання товаропотоків, захист економічних інтересів та забезпечення національної безпеки. Вона визначає правила, що впливають на імпорт і експорт товарів, а також забезпечує ефективне функціонування митних

органів. У сучасних умовах глобалізації митна політика також виступає як засіб адаптації до швидко змінюваного економічного середовища, забезпечуючи конкурентоспроможність країни на міжнародній арені.

1.2. Форми та інструменти реалізації митної політики

Важливими формами реалізації митної політики, які забезпечують різні підходи до управління зовнішньоекономічною діяльністю, є протекціонізм і фритредерство. Необхідність їх використання залежить від економічних умов, соціальних потреб і стратегічних цілей країни.

Протекціонізм є формою митної політики, спрямованою на захист національної економіки від іноземної конкуренції шляхом впровадження різних митно-тарифних і нетарифних бар'єрів. Основні характеристики протекціонізму:

1. Високі митні тарифи: уряд встановлює значні митні ставки на імпортованих товарів, щоб зробити їх більш дорогими і менш конкурентоспроможними в порівнянні з вітчизняними товарами.

2. Нетарифні бар'єри: протекціоністські заходи можуть включати ліцензування, квоти, технічні регламенти та інші вимоги, які ускладнюють імпортованих товарів.

3. Захист внутрішнього ринку: основною метою протекціонізму є підтримка національних виробників, збереження робочих місць і забезпечення економічної стабільності.

4. Стимулювання інновацій: завдяки захисту внутрішнього ринку, національні виробники можуть інвестувати в дослідження та розробки, що сприяє інноваціям.

Протекціонізм має як свої переваги, так і недоліки (табл. 1.2). У короткостроковій перспективі він може бути корисним для захисту

національних інтересів і розвитку внутрішніх галузей, однак в довгостроковій перспективі може призвести до негативних наслідків, таких як підвищення цін, обмеження вибору для споживачів і погіршення міжнародних відносин.

Таблиця 1.2

Переваги та недоліки протекціонізму*

Переваги	Недоліки
Захист внутрішнього виробництва	Підвищення цін для споживачів
Протекціонізм допомагає національним виробникам зберегти свою частку на ринку, заважаючи іноземним товарам витіснити їх	Запровадження митних платежів і обмежень на імпорту часто призводить до підвищення цін на товари, що негативно впливає на добробут споживачів
Збереження робочих місць	Обмеження споживчого вибору
Захист місцевих галузей сприяє збереженню робочих місць, оскільки вітчизняні підприємства отримують переваги в конкурентній боротьбі	Споживачі можуть мати менший вибір товарів через обмеження на імпорту, що може зменшити якість продукції на ринку
Стимулювання розвитку нових галузей	Стимулювання корупції
Протекціоністські заходи можуть бути корисними для молодих або стратегічно важливих галузей, які потребують часу для розвитку та адаптації до ринкових умов	Протекціоністські заходи можуть створювати можливості для корупції, коли підприємства намагаються отримати вигоди через лобіювання або інші неформальні канали
Зменшення залежності від імпорту	Міжнародні конфлікти
Зниження імпортової залежності може підвищити економічну безпеку країни, зокрема в умовах глобальних криз	Протекціоністська політика може викликати торговельні війни і конфлікти з іншими країнами, які можуть ввести аналогічні заходи у відповідь
Стимулювання інновацій	Зниження конкурентоспроможності
Захищаючи внутрішній ринок, національні компанії можуть інвестувати більше в дослідження і розробки, що може призвести до інновацій	Захищаючи внутрішніх виробників, країна може стати менш конкурентоспроможною на міжнародному ринку, оскільки підприємства не отримують стимулів для підвищення ефективності

* Складено автором на основі [14, с.78; 38, с.33]

Фритредерство, або вільна торгівля, є формою митної політики, яка передбачає мінімальне втручання держави в зовнішню торгівлю. Основні характеристики фритредерства:

1. Низькі або нульові митні тарифи: уряд встановлює мінімальні митні ставки на імпорту, або взагалі їх скасовує, що дозволяє іноземним товарам входити на ринок без значних витрат.

2. Відсутність нетарифних бар'єрів: фритредерська політика сприяє усуненню ліцензування, квот та інших обмежень, що полегшує доступ іноземних товарів на внутрішній ринок.

3. Конкуренція та ефективність: Завдяки відкритості ринку, національні виробники змушені підвищувати якість товарів та знижувати ціни, що вигідно

для споживачів.

4. Інтеграція у світову економіку: Фритредерство сприяє розвитку міжнародної торгівлі та інтеграції країни в глобальні економічні процеси, що може призвести до зростання економіки.

Фритредерство має як переваги, так і недоліки (табл. 1.3). Незважаючи на можливість зниження цін і підвищення доступності товарів, важливо враховувати потенційні ризики і виклики, які можуть виникнути внаслідок відсутності обмежень на торгівлю. Відтак успішна реалізація фритредерства вимагає врахування інтересів національної економіки та соціальної стабільності.

Таблиця 1.3

Переваги та недоліки фритредерства*

Переваги	Недоліки
Економічна ефективність	Конкуренція з іноземними виробниками
Фритредерство сприяє зниженню цін на товари та послуги через збільшення конкуренції. Це дозволяє споживачам отримувати більше варіантів за нижчими цінами	Вільна торгівля може призвести до того, що місцеві підприємства не зможуть конкурувати з іноземними виробниками, що може спричинити закриття бізнесу і втрачені робочі місця
Розвиток інновацій	Вразливість до зовнішніх шоків
Відкритість до міжнародної торгівлі стимулює підприємства до впровадження нових технологій і покращення продукції, оскільки їм потрібно змагатися з іноземними виробниками	Країни, що сильно залежать від імпорту, можуть стати вразливими до коливань цін на світових ринках, політичних чи економічних криз
Збільшення міжнародної торгівлі	Зниження стандартів
Фритредерство веде до збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, що сприяє економічному зростанню країни	Для зниження витрат на виробництво, компанії можуть перенести виробництво в країни з нижчими стандартами праці та екології, що може погіршити соціальні та екологічні умови
Глобальна інтеграція	Нерівномірний розподіл вигод
Вільна торгівля сприяє інтеграції національних економік у світову систему, що дозволяє країнам співпрацювати в різних сферах, включаючи економіку, культуру та політику	Хоча фритредерство може призвести до загального економічного зростання, вигоди від нього можуть бути нерівномірно розподілені між різними секторами економіки, регіонами і соціальними групами
Покращення умов життя	Витік капіталу
Вільний доступ до імпортованих товарів і послуг підвищує рівень життя споживачів, забезпечуючи доступ до різноманітних продуктів	Вільний доступ до міжнародних ринків може призвести до витоку капіталу з країни, що може негативно вплинути на внутрішню економіку

* Складено автором на основі [14, с.80; 38, с.35]

Протекціонізм і фритредерство є двома протилежними підходами до регулювання міжнародної торгівлі, які взаємодоповнюють одне одного в залежності від економічної політики країни. Протекціонізм передбачає захист національного виробника через тарифи, квоти та інші обмеження, що допомагає підтримувати внутрішні галузі, які можуть бути вразливими до міжнародної

конкуренції. Фритредерство ж, навпаки, ґрунтується на ідеї вільної торгівлі, що забезпечує конкуренцію та зниження цін. Ці два підходи часто використовуються разом або по черзі залежно від конкретних цілей країни на певному етапі розвитку, а також у відповідь на глобальні економічні виклики та можливості.

Основними інструментами реалізації митної політики, за допомогою яких держава впливає на обсяги та структуру зовнішньої торгівлі, є митно-тарифне та нетарифне регулювання.

Митно-тарифне регулювання - це сукупність заходів митної політики, який включає встановлення та застосування тарифів (мита) на товари, що перетинають митний кордон, з метою регулювання обсягів імпорту й експорту, захисту національного ринку, підтримки місцевих виробників, а також формування дохідної частини державного бюджету.

Специфічними ознаками митно-тарифного регулювання є [11, с.14]:

1) фінансова спрямованість - митні тарифи забезпечують надходження до державного бюджету, формуючи дохідну базу через оподаткування товарів, що експортуються чи імпортуються;

2) захисний характер - митні тарифи встановлюються для захисту внутрішнього ринку від надмірної конкуренції з боку іноземних товарів, підтримуючи місцевих виробників та зменшуючи залежність від імпорту;

3) стимулювальна природа - використання диференційованих митних ставок, залежно від стратегічних економічних пріоритетів, сприяє розвитку певних галузей економіки, забезпечуючи доступ до потрібних сировинних ресурсів та комплектуючих;

4) гнучкість і адаптивність - можливість коригування ставок митних тарифів відповідно до змін економічної ситуації на внутрішньому та світовому ринках, що дозволяє оперативно реагувати на нові економічні виклики.

Нетарифне регулювання - це сукупність адміністративних, економічних та інших заходів митної політики, які застосовуються державою для обмеження або сприяння зовнішньоторговельній діяльності без використання митних тарифів.

Специфічні властивості нетарифного регулювання відображають його багатofункціональність та ефективність у регулюванні зовнішньої торгівлі, при

цьому вони відрізняються від митно-тарифних заходів за своєю природою та механізмами реалізації [7, с.71]:

1) різноманітність засобів - нетарифне регулювання включає широкий спектр засобів, таких як квотування, ліцензування, технічні бар'єри, санітарні та фітосанітарні стандарти, що дозволяє більш гнучко реагувати на конкретні виклики та регулювати торгівлю, враховуючи національні пріоритети;

2) додатковий захист внутрішнього ринку - на відміну від митно-тарифних методів, нетарифні заходи можуть бути більш специфічними та цілеспрямованими, наприклад, забороняючи ввезення товарів, які не відповідають встановленим стандартам, що забезпечує додатковий захист національних виробників;

3) нефінансовий характер обмежень - нетарифні заходи, на відміну від тарифів, не спрямовані на фінансові надходження до бюджету, їхня мета — скоріше контроль якості, безпеки або екологічної відповідності, що забезпечує баланс між економічними та соціальними інтересами;

4) складність та прозорість - нетарифне регулювання іноді має більш складні та не завжди прозорі механізми впровадження, що може призводити до труднощів у торгівлі та збільшувати адміністративне навантаження для імпортерів та експортерів.

Таким чином, митно-тарифне та нетарифне регулювання є ключовими інструментами реалізації митної політики, які мають різні цілі та механізми впливу на зовнішньоекономічну діяльність. Митно-тарифне регулювання забезпечує надходження до бюджету та є більш прозорим завдяки встановленню митних ставок на імпортні товари, що обмежує конкуренцію для вітчизняних виробників. Нетарифне регулювання, натомість, включає численні заходи, які спрямовані на захист внутрішнього ринку, забезпечення якості товарів та дотримання міжнародних стандартів.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

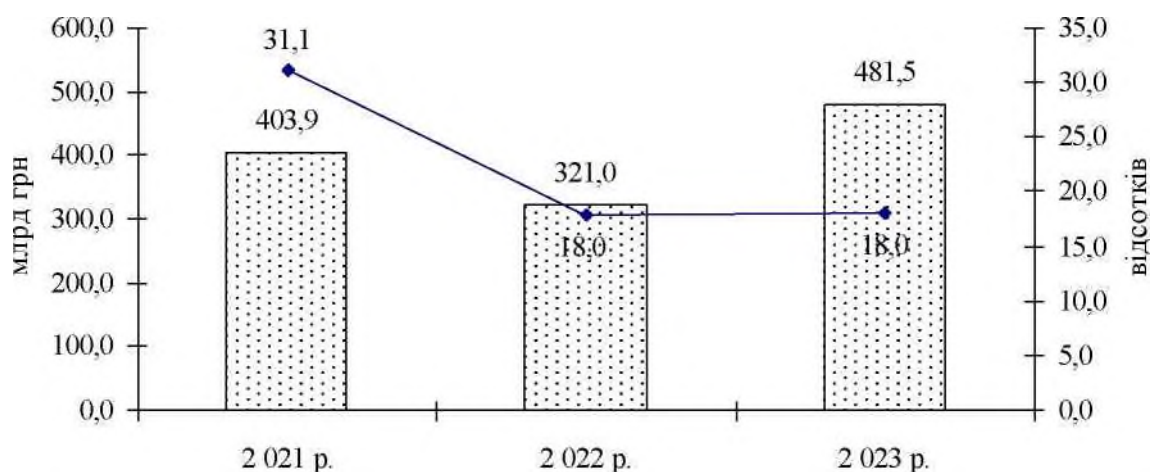
2.1. Оцінка фіскально-регулювальної складової митної політики

Фіскально-регулювальна складова митної політики відіграє важливу роль у формуванні бюджетних доходів та регулюванні зовнішньоторговельної діяльності. Вона допомагає державі підтримувати економічну безпеку, стимулювати розвиток національної економіки та захищати внутрішній ринок від нелегального імпорту. Завдяки правильно налаштованій фіскально-регулювальній складовій митної політики митні органи можуть ефективно сприяти збільшенню бюджетних надходжень і одночасно створювати умови для стабільного розвитку економіки.

Адміністрування митних платежів є важливою складовою митної політики, спрямованою на забезпечення своєчасного та повного надходження ПДВ, акцизного податку та мита до державного бюджету. Цей процес включає комплекс заходів з боку митних органів, метою яких є справедливе і прозоре нарахування, збір, облік та контроль митних платежів, а також запобігання ухиленню від сплати податків під час переміщення товарів через кордон.

Динаміка надходження митних платежів до Державного бюджету України у 2021-2023 роках свідчить про вплив зовнішньополітичної ситуації, регуляторних змін та адаптаційних заходів, прийнятих митними органами для стабілізації бюджетних надходжень у період війни (рис. 2.1). Так, у 2021 році митні надходження склали 403,9 млрд грн, що забезпечувало стабільне надходження доходів до державного бюджету та підтримувало фіскальну стабільність. У 2022 році спостерігалось значне зниження надходжень до 321,0 млрд грн. Це можна пояснити наслідками повномасштабного вторгнення росії в Україну, що призвело до зниження обсягів міжнародної торгівлі, зростання інфляції, порушення ланцюгів постачання та тимчасових змін у митному оподаткуванні. У 2023 році відбулося суттєве зростання митних надходжень до 481,5 млрд грн, що перевищило показники 2021 року. Таке зростання можна

пояснити поступовим відновленням торговельної активності, посиленням митного контролю та оновленням правил оподаткування імпорту, зокрема, скасуванням деяких податкових пільг і поверненням митних зборів, запроваджених на початку війни.



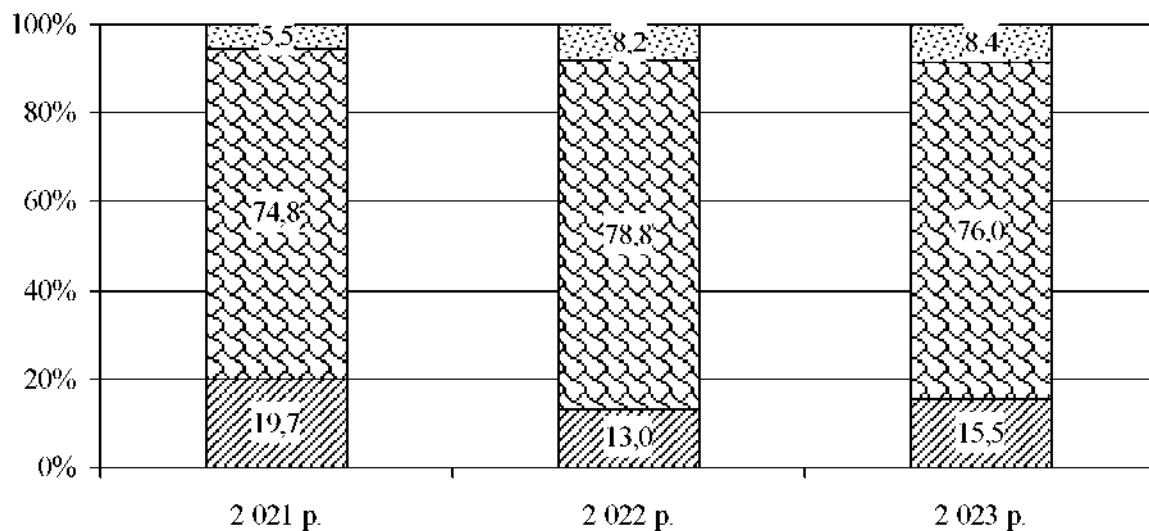
EZ3 Митні платежі ♦ Частка митних платежів у доходах державного бюджету

Рис. 2.1. Динаміка надходження митних платежів до Державного бюджету України у 2021-2023 рр.*

* Розраховано та складено автором на основі [26]

Структура надходження митних платежів до Державного бюджету України включає основні види митних податків, які справляються при імпорті та експорті товарів. Вона є важливим інструментом для регулювання зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення стабільних бюджетних надходжень. Основними складовими митних надходжень є ПДВ, акцизний податок і мито.

Структура надходження митних платежів до державного бюджету у 2021-2023 роках відображає орієнтацію фіскальної політики на забезпечення значних бюджетних надходжень через ПДВ та акцизного податку, водночас залишаючи мито на рівні, що сприяє доступності імпортних товарів (рис. 2.2). Така структура є важливою для збереження балансу між фіскальними інтересами держави та потребами економіки в умовах євроінтеграційних процесів та глобальної торгівлі.



■ Мито

□ Податок на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів

■ Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)

Рис. 2.2. Структура надходження митних платежів до Державного бюджету

України у 2021-2023 рр.*

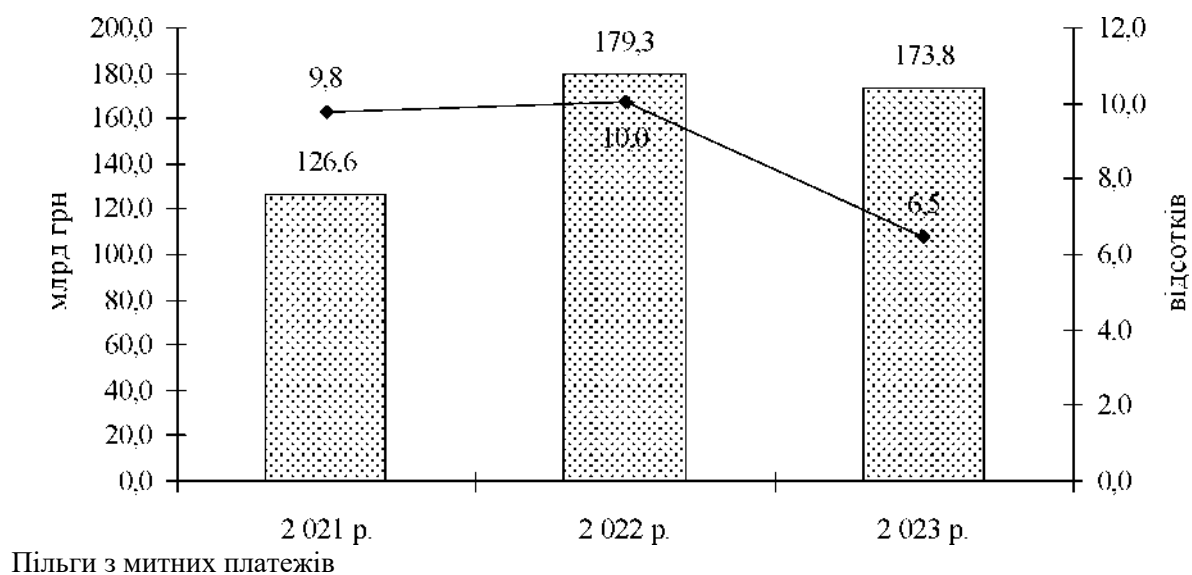
* Розраховано та складено автором на основі [26]

У середньому у 2021-2023 роках частка ПДВ на імпортовані товари у митних платежах становила 76,6%. Це значення відображає важливу роль ПДВ як основного джерела митних надходжень. Така висока частка пояснюється універсальністю ПДВ, який нараховується на широкий спектр імпортованих товарів. ПДВ на імпорт дозволяє забезпечити значний обсяг надходжень і вирівняти конкурентні умови для іноземних і національних виробників. Частка акцизного податку з імпортованих підакцизних товарів у митних платежах складала у 2021-2023 роках в середньому 16,1%. Акцизний податок є другим за обсягом компонентом митних надходжень. Він поширюється на обмежений перелік товарів, таких як електрична енергія, паливо, алкогольні та тютюнові вироби, транспортні засоби. Висока частка акцизного податку у структурі митних платежів свідчить про значний попит на імпорт підакцизної продукції та ефективність акцизу як фіскального інструмента для регулювання ринку та забезпечення стабільних надходжень. Частка мита у митних платежах у 2021-2023 роках становила 7,4%. Мито нараховується на визначені товари, здебільшого з метою захисту національних виробників і регулювання імпортованих потоків. Невисока частка мита у загальних митних надходженнях свідчить про те, що

митні тарифи в Україні мають помірний рівень, спрямований на підтримку торгівлі з міжнародними партнерами та забезпечення вільного доступу до багатьох імпортованих товарів. Це також свідчить про адаптацію митної політики України до вимог міжнародних торговельних угод.

Пільги з митних платежів є важливим інструментом митної політики України, спрямованим на стимулювання окремих економічних процесів, підтримку стратегічних галузей і сприяння соціальним проектам. Надання пільг із митних платежів дозволяє зменшити фінансове навантаження на імпортерів певних товарів або категорій товарів, що, своєю чергою, має позитивний вплив на національну економіку.

Динаміка пільг з митних платежів у 2021-2023 роках свідчить про гнучкий підхід до їх надання, орієнтований на підтримку критично важливих галузей та соціальних програм, але водночас демонструє прагнення до більш ефективного використання бюджетних ресурсів (рис. 2.3).



♦ Частка втрат від надання пільг з митних платежів у доходах державного бюджету
Рис. 2.3. Динаміка пільг з митних платежів в Україні у 2021-2023 рр.*

* Розраховано та складено автором на основі [26; 27]

У 2021-2023 роках динаміка надання пільг з митних платежів в Україні демонструвала змінну тенденцію. У 2021 році обсяг наданих пільг становив 126,6 млрд грн. У 2022 році цей показник значно зріс до 179,3 млрд грн, що може бути обумовлено низкою чинників, зокрема економічною нестабільністю та потребою в підтримці стратегічних галузей та імпорту соціально значущих товарів під час

кризових воєнних умов. У 2023 році обсяг наданих пільг дещо знизився до 173,8 млрд грн, що, можливо, відображає посилення контролю за митними пільгами та перерозподіл державної підтримки між різними категоріями отримувачів. Незважаючи на зменшення у порівнянні з 2022 роком, рівень пільг залишився на високому рівні, підкреслюючи важливість митної політики як інструменту державного регулювання економіки.

Структура пільг з митних платежів в Україні включає різноманітні види податкових преференцій, які спрямовані на підтримку окремих секторів економіки, соціально важливих програм і національних інтересів. Митна політика України передбачає надання пільг для різних видів імпортованих товарів, залежно від їхнього призначення, економічної доцільності та соціальної значущості.

Структура митних пільг у 2021-2023 роках в Україні була спрямована на забезпечення балансу між стимулюванням імпорту критично важливих товарів та підтримкою внутрішнього ринку через контрольоване надання пільг (рис. 2.4). У досліджуваному періоді структура пільг з митних платежів в Україні демонструвала різноспрямовані підходи до стимулювання певних категорій імпорту. Згідно з середніми показниками, пільги розподілилися так:

1. Частка пільг з акцизного податку на імпортні підакцизні товари в середньому складала 40,7%: Це вказує на активну регуляцію імпорту продукції, яка підлягає акцизному оподаткуванню (насамперед електроенергії та палива). Така політика була орієнтована на забезпечення внутрішнього ринку необхідними ресурсами та стабілізацію цін на підакцизні товари.

2. Питома вага пільги з ПДВ на імпорт в середньому дорівнювала 36,9%. Це свідчить про значну частку імпортованих товарів, для яких надається зниження податкового навантаження з ПДВ, що може бути пов'язано з підтримкою соціально значущих товарів, стратегічно важливих імпортних товарів, або ж товарів для виробничих потреб.

3. Частка пільг з мита в середньому становила 22,3%. Це означає, що більшість імпортованих товарів зазвичай обкладаються митом, і винятки з цього правила є більш обмеженими. Надаються такі пільги, як правило, для

стимулювання імпорту товарів для критично важливих галузей, технологічних проектів або ж для певних груп товарів, які мають стратегічне значення для національної економіки.



Рис. 2.4. Структура пільг з митних платежів в Україні у 2021-2023 рр.*

* Розраховано та складено автором на основі [26; 27]

Податкове навантаження на імпорт в Україні є важливим аспектом митної політики, що впливає на економіку країни в цілому. Збалансування між захистом внутрішнього ринку, формуванням доходів бюджету та підтримкою споживчого попиту є важливим завданням для митних органів та державних структур. Розуміння динаміки податкового навантаження на імпорт допомагає забезпечити ефективне управління економічними процесами в країні.

Податкове навантаження на імпорт в Україні у період 2021-2023 років показує змінну динаміку, що може бути пов'язано з різними економічними, політичними та соціальними чинниками (рис. 2.5).

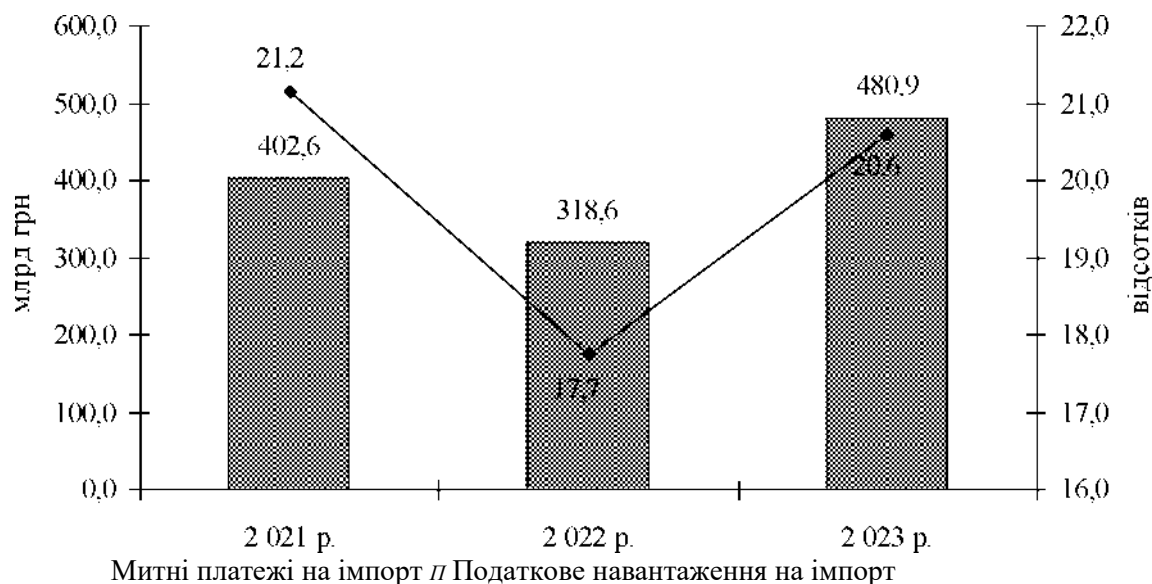


Рис. 2.5. Динаміка податкового навантаження на імпорт в Україні у 2021-2023 рр.*

* Розраховано та складено автором на основі [26; 27]

У 2021 році податкове навантаження на імпорт становило 21,2%, що є досить високим показником. Це може свідчить про активну митну політику, спрямовану на збільшення надходжень до державного бюджету, а також на захист внутрішнього виробництва від іноземної конкуренції. Високий рівень податкового навантаження мав негативний вплив на споживчий попит, оскільки ціни на імпортовані товари зростали. У 2022 році спостерігалось зниження податкового навантаження до 17,7%. Це зниження було частково зумовлене змінами в митній політиці, спрямованими на підтримку економіки в умовах кризових ситуацій, пов'язаних з війною в Україні. Зменшення податкового навантаження було реалізоване для полегшення доступу до імпортованих товарів, що в умовах війни стало критично важливим для задоволення потреб населення та підприємств. У 2023 році податкове навантаження знову зросло до 20,6%. Цей ріст свідчить про відновлення активної митної політики, коли уряд намагається відновити бюджетні надходження через необхідність фінансування зростаючих витрат на оборону та соціальні програми. Повернення до вищого рівня податкового навантаження вплинуло на вартість імпортованих товарів, знову зменшуючи їх доступність для кінцевих споживачів.

Податкове навантаження на експорт є важливим аспектом митної політики,

що впливає на міжнародну конкурентоспроможність країни, а також на обсяги зовнішньоекономічної діяльності. Це навантаження складається виключно з мита, яке накладається на товари, що вивозяться за межі країни.

Податкове навантаження на експорт в Україні протягом 2021-2023 років демонструє коливання, що відображає зміни в економічній ситуації та митній політиці країни (рис. 2.6).

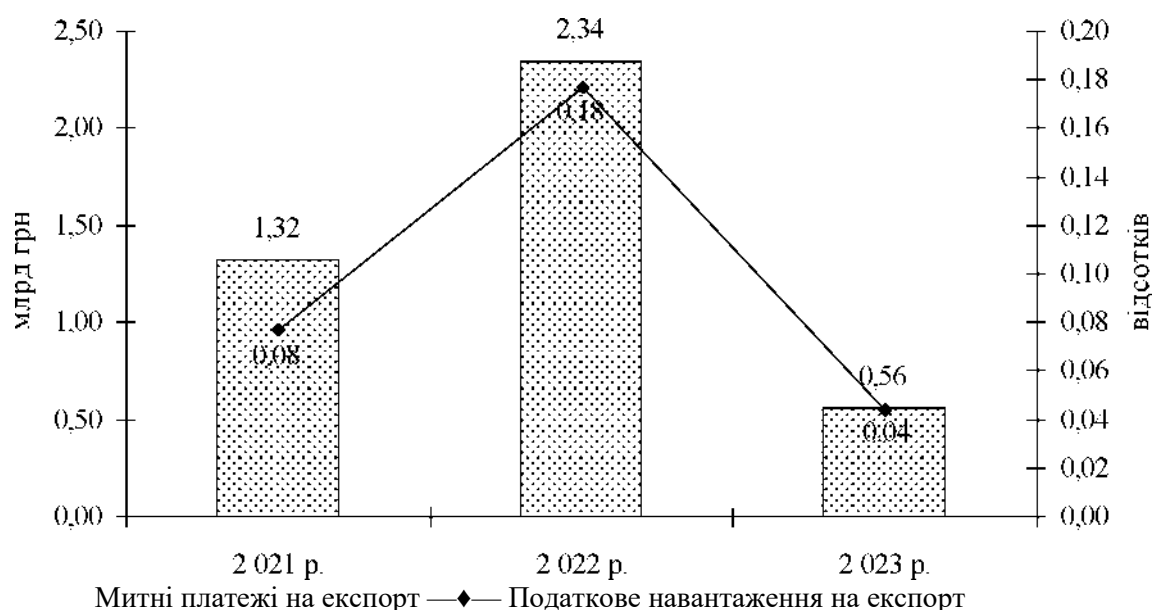


Рис. 2.6. Динаміка податкового навантаження на експорт в Україні у 2021-2023 рр.*

* Розраховано та складено автором на основі [26; 27]

У 2021 році податкове навантаження на експорт було на досить низькому рівні, що свідчить про сприятливі умови для українських експортерів. Це забезпечувало конкурентоспроможність українських товарів на міжнародному ринку, оскільки низьке податкове навантаження знижувало загальні витрати на вивезення продукції. Таке навантаження також стислювало зростання обсягу експорту, оскільки підприємства мали можливість інвестувати зекономлені кошти в розвиток. У 2022 році спостерігалось підвищення податкового навантаження на експорт до 0,18%. Це пов'язано з загостренням економічної ситуації внаслідок глобальних викликів, таких як енергетична криза, та внутрішніх факторів, які могли вплинути на зміну митної політики. Підвищене навантаження могло частково знизити конкурентоспроможність експортерів,

проте для багатьох галузей залишалося в межах прийнятного рівня, що дозволяло зберігати обсяги експорту. У 2023 році податкове навантаження на експорт знову знизилося до 0,04%. Це свідчить про позитивні зміни в митній політиці, які сприяли поліпшенню умов для експортерів. Значне зниження податкового навантаження відображає зусилля уряду з метою підтримки експорту, зокрема, у контексті відновлення економіки в умовах війни.

Таким чином, фінансово-регулювальна складова митної політики України у 2021-2023 роках забезпечувала стабільне надходження коштів до державного бюджету завдяки ПДВ, акцизному податку та митам. У той же час, митна політика виконувала регулювальну функцію, впливаючи на структуру імпорту та підтримуючи експорт через помірне податкове навантаження. Митні пільги сприяли прозорості процедур та уникненню втрат бюджету, що було особливо важливо в умовах економічної нестабільності.

2.2. Аналіз контрольної компоненти митної політики

Контрольна компонента митної політики забезпечує захист економічних інтересів держави, дотримання митного законодавства та ефективний моніторинг міжнародної торгівлі. Контрольні функції митних органів спрямовані на недопущення контрабанди, забезпечення національної безпеки та сприяння чесній конкуренції на внутрішньому ринку. У контрольну складову митної політики входить комплекс заходів, які забезпечують законність та прозорість митних операцій.

Контроль правильності визначення митної вартості товарів є важливим елементом митної політики, який забезпечує коректне обчислення податків і зборів, що стягуються при імпорті та експорті товарів. Митна вартість є базою для розрахунку митних платежів, а її правильне визначення впливає на наповнення державного бюджету, дотримання принципів справедливості в оподаткуванні та запобігання порушенням митних правил.

У 2021-2023 роках митні органи України продемонстрували активну роботу з контролю правильності визначення митної вартості товарів, що дозволило

значно збільшити базу оподаткування митними платежами (рис. 2.7).

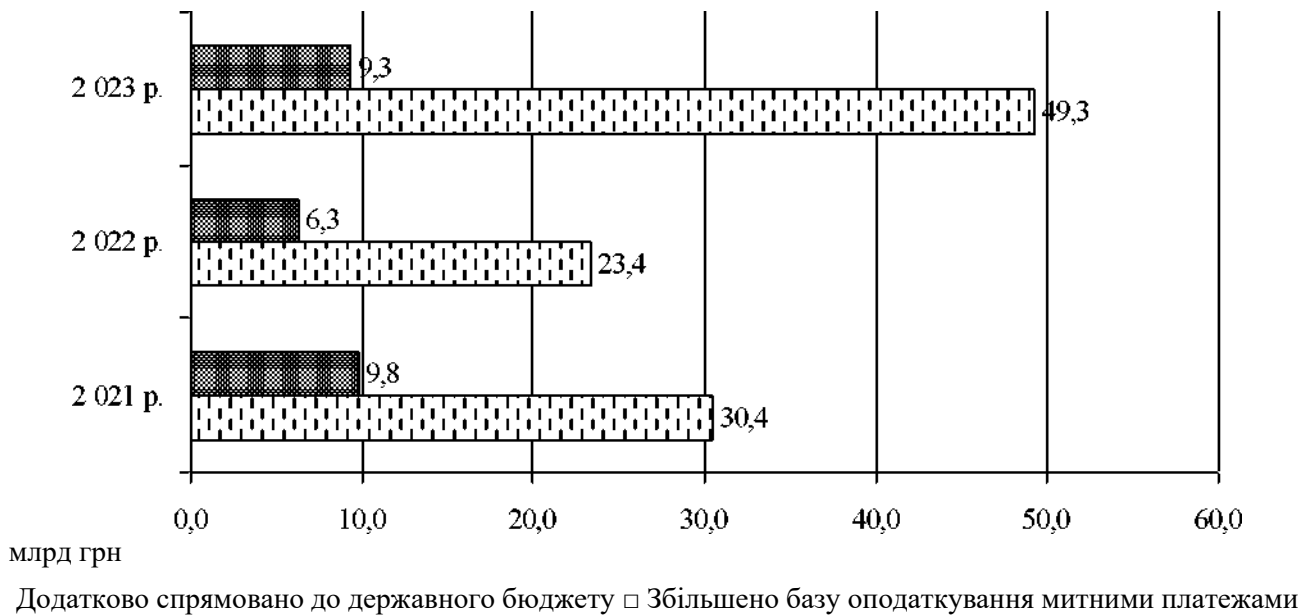


Рис. 2.7. Результати контролю за правильністю визначення митної вартості товарів органами ДМС України у 2021-2023 рр.*

* Розраховано та складено автором на основі [27]

У 2021 році завдяки контрольним заходам митну базу оподаткування було збільшено на 30,4 млрд грн, що свідчить про високий рівень виявлених порушень у заниженні митної вартості та ефективність заходів щодо захисту інтересів державного бюджету. У 2022 році у складних умовах, спричинених воєнними діями, митні органи все ж змогли забезпечити приріст бази оподаткування на 23,4 млрд грн, що є показником стабільності контрольної функції митної політики навіть у кризових умовах. У 2023 році митним органам вдалося збільшити базу оподаткування на 49,3 млрд грн. Це значне зростання свідчить про посилення митного контролю, підвищення професійного рівня митних органів та впровадження сучасних підходів до управління ризиками, що унеможливлюють значні порушення в митному оформленні.

Контроль за країною та достовірністю походження товарів є одним із важливих аспектів митної політики, оскільки правильне визначення країни походження впливає на митні тарифи, преференційний режим, можливість застосування санкцій та інші митні заходи. Митні органи України перевіряють

походження товарів, щоб забезпечити дотримання правил міжнародної торгівлі, захист національного виробництва та виконання вимог міжнародних торговельних угод.

У 2021-2023 роках митні органи здійснювали активний контроль за країною походження та достовірністю походження товарів, що сприяло додатковим надходженням до державного бюджету. Ці заходи мали важливе значення для забезпечення фінансової стабільності, а також для запобігання шахрайським діям та ухиленню від митних платежів (рис. 2.8).

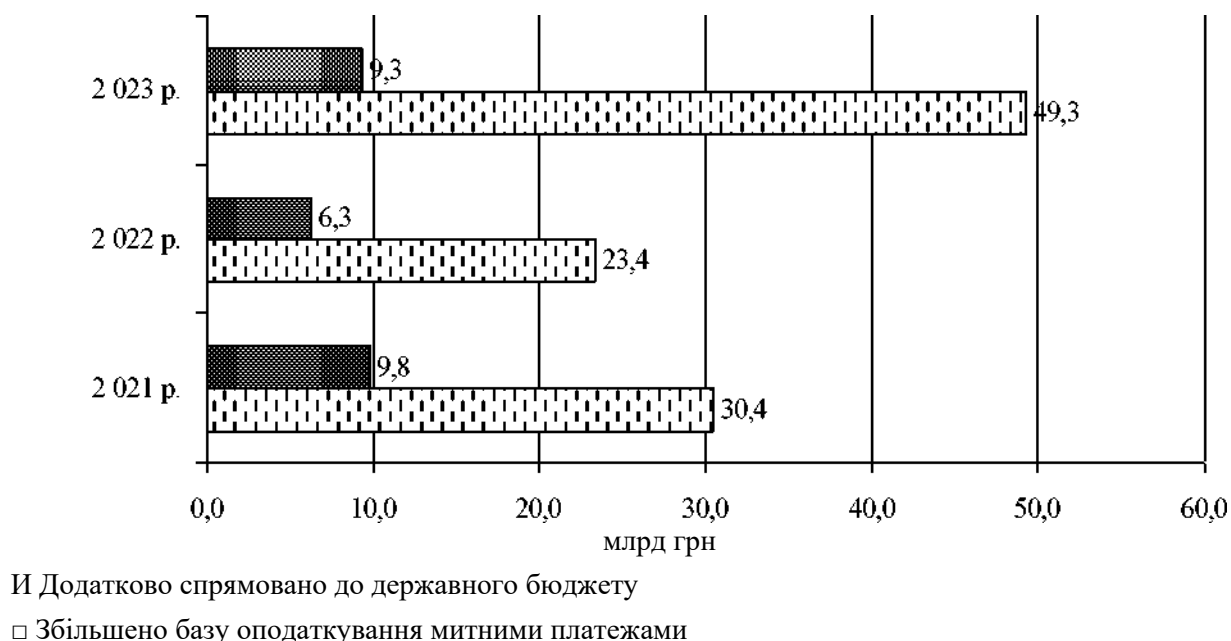


Рис. 2.8. Результати контролю за країною походження товарів та достовірністю походження товарів органами ДМС України у 2021-2023 рр.*

* Розраховано та складено автором на основі [27]

За цей період додаткові надходження від контролю за країною походження становили: у 2021 році - 467,3 млн грн, що свідчить про значну ефективність контрольних заходів, спрямованих на перевірку коректності документів про походження товарів та правильність застосування митних ставок і пільг; у 2022 році - 394,6 млн грн, що в умовах воєнного стану також демонструє стабільний контроль та здатність митних органів виявляти порушення навіть у складних умовах; у 2023 році - 452,0 млн грн, що свідчить про посилення контрольних заходів і продовження боротьби з можливими спробами обходу митних платежів шляхом заниження митної вартості або маніпулювання країною походження.

Контроль за достовірністю походження товарів також вніс вагомий внесок у поповнення бюджету: у 2021 році - 123,1 млн грн, що підкреслює активність митних органів у виявленні невідповідностей у документах, що підтверджують походження товарів; у 2022 році - 164,1 млн грн, що є

найвищим показником за три роки, що пов'язано з підвищенням уваги до правильності митного оформлення та запобіганням спробам уникнути сплати митних платежів; у 2022 році - 84,9 млн грн, що свідчить про деяке зниження обсягів додаткових надходжень, ймовірно, через зменшення кількості порушень завдяки постійним превентивним заходам.

Контрабанда є одним із найсерйозніших викликів для митної політики будь-якої країни, оскільки вона підриває економічну безпеку, призводить до значних втрат державних доходів, порушує правила чесної конкуренції та може загрожувати безпеці громадян. Ефективна боротьба з контрабандою потребує комплексного підходу та тісної координації між митними органами, правоохоронними структурами та іншими державними установами.

У 2021-2023 роках спостерігається змінна динаміка в боротьбі з контрабандою в Україні (табл. 2.1). Незважаючи на зниження кількості виявлених фактів у 2022 році, зростання складених протоколів та повідомлень до правоохоронних органів вказує на активізацію зусиль митних органів у протидії контрабанді. Однак для подальшого покращення стану боротьби з контрабандою необхідно посилити контрольні заходи, оптимізувати процедури фіксації порушень та продовжувати співпрацю з правоохоронними структурами.

Таблиця 2.1

Боротьба з контрабандою в Україні у 2021-2023 рр.*

Заходи митного контролю	2021	2022	2023
Протидія контрабанді наркотичних засобів			
виявлено фактів переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів	1143	513	834
складено протоколів про порушення митних правил	495	240	398
направлено до правоохоронних органів повідомлення про протиправні діяння, що містять ознаки злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України	606	330	522
виявлено фактів незаконного переміщення через митний кордон України зброї, боєприпасів, вибухових речовин, спецзасобів	436	309	343
складено протоколів про порушення митних правил	293	106	119

направлено до правоохоронних органів повідомлення про протиправні діяння, що містять ознаки злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України	186	213	237
--	-----	-----	-----

* Розраховано та складено автором на основі [27]

У 2021 році було зафіксовано 1143 факти незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. У 2022 році ця цифра зменшилася до 513, що може свідчити про зниження активності контрабандистів через військові дії або ефективніші дії митних органів. Однак у 2023 році виявлено 834 факти незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що вказує на відновлення активності в цій сфері. У 2021 році зафіксовано 436 фактів незаконного переміщення зброї, що зменшилося до 309 у 2022 році, а потім зросло до 343 у 2023 році. Це може свідчити про активізацію заходів контролю, а також про наявність нових загроз в умовах війни.

Виявлені факти контрабанди є важливими не лише для забезпечення безпеки, але й для формування позитивного іміджу митної служби в Україні. Вони свідчать про виконання завдань щодо захисту державних інтересів та боротьби з організованою злочинністю. Успішне виявлення контрабанди також позитивно впливає на фінансові надходження до бюджету, оскільки митні органи здатні більш ефективно виявляти та припиняти порушення, що загрожують державним фінансам.

Протидія порушенням митних правил є важливим аспектом митної політики, який забезпечує ефективне функціонування зовнішньоекономічної діяльності, захист національних інтересів, а також забезпечення справедливих умов для суб'єктів підприємництва. Ця діяльність передбачає комплексний підхід до запобігання, виявлення та реагування на митні правопорушення.

У 2021-2023 роках спостерігалися значні зміни в протидії порушенням митних правил в Україні (табл. 2.2). Зменшення кількості виявлених порушень у 2022 році і подальше відновлення в 2023 році, разом із зростанням сум, стягнутих до державного бюджету, вказують на певні зміни в митному адмініструванні та стратегії протидії правопорушенням. Потрібно звернути увагу на необхідність

покращення ефективності митного контролю та взаємодії з судовими органами для подальшого зменшення порушень і підвищення надходжень до державного бюджету.

Таблиця 2.2

Протидія порушенням митних правил в Україні у 2021-2023 рр.*

Заходи митного контролю	2021	2022	2023
виявлено порушень митних правил	2812 8	1109 8	1193 5
розглянуто справ безпосередньо митницями	1258 2	9825	3493
сума застосованих митницями адміністративних стягнень у вигляді штрафу, млн грн	489	770	110
стягнуто до державного бюджету, млн грн	42	36	80
розглянуто справ судами	9046	5721	6912
сума накладених судами стягнень у вигляді конфіскації товарів і штрафів, млрд грн	1,7	1,8	2
стягнуто до державного бюджету, млн грн	105	65	98

* Розраховано та складено автором на основі [27]

У 2021 році було зафіксовано 28128 виявлених порушень митних правил. У 2022 році ця цифра знизилася до 11098, що свідчить про значне зниження на 60%. У 2023 році кількість виявлених порушень дещо зросла до 11935, але все ще залишалася нижчою, ніж у 2021 році. Причинами такої ситуації стали:

1) зміни у митній політиці, зокрема впровадження нових підходів до митного контролю, що призвело до зменшення порушень. Так, наразі митні органи акцентують увагу на превентивних заходах, що зменшує ймовірність порушень митного законодавства;

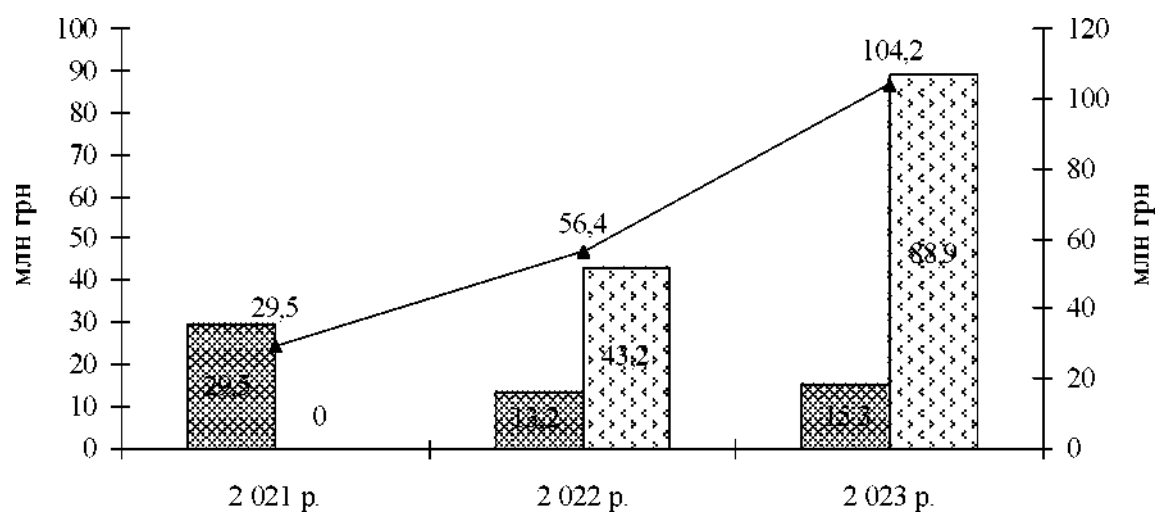
2) військові дії, зокрема падіння економічної активності в умовах війни з росією та зростання цін на імпорتنі товари вплинули на кількість зовнішньоекономічних операцій, що, у свою чергу, призвело до зменшення митних правопорушень;

3) покращення митних технологій, зокрема використання новітніх технологій і систем моніторингу сприяло більш ефективному контролю за митними процедурами, що ускладнило можливість вчинення правопорушень.

Митний аудит є важливим елементом митної політики, що забезпечує контроль за дотриманням митного законодавства, попередження порушень і

вдосконалення митних процедур. З його допомогою митні органи можуть ефективно реагувати на виклики та загрози, що виникають у сфері зовнішньоекономічної діяльності, і забезпечити справедливі умови для всіх учасників митного процесу.

Результати митного аудиту, проведеного Державною митною службою України у 2021-2023 роках, свідчать про значне зростання надходжень до державного бюджету, що може бути свідченням ефективності змін у митній політиці та адмініструванні (рис. 2.9). Рекордне зростання надходжень до державного бюджету внаслідок заходів митного аудиту у 2022-2023 роках свідчить про продовження тенденцій покращення митного адміністрування та підвищення ефективності роботи митних органів. Це стало результатом реалізації нових ініціатив, модернізації митних процедур, а також успішної боротьби з тіньовими схемами в зовнішньоекономічній діяльності. Зокрема посилено аналітичну та роз'яснювальну роботу, включаючи реалізацію наданих доручень та виконання доперевірочного аналізу митних оформлень з метою виявлення можливих порушень митного законодавства після завершення митного оформлення. Успішні результати митного аудиту відображають не тільки успішність митної політики, а й вказують на можливість подальшого розвитку та вдосконалення митних процедур для забезпечення стабільного фінансування державних потреб внаслідок проведення митного аудиту.



підпис] Сплата за результатами проведених документальних перевірок

LLZJ Добровільна сплата за результатами аналітичної та роз'яснювальної роботи

з Загальні надходження до державного бюджету за результатами митного аудиту

Рис. 2.9. Результати митного аудиту у 2021-2023 рр.*

* Розраховано та складено автором на основі [27]

Таким чином, у 2021-2023 роках контрольна складова митної політики України була спрямована на посилення нагляду за правильністю визначення митної вартості, походженням товарів та боротьбою з контрабандою. Завдяки цим заходам митним органам вдалося підвищити надходження до бюджету, забезпечити прозорість митних процедур та захистити національні інтереси на кордоні. Особливу увагу приділяли протидії незаконному переміщенню заборонених товарів, що сприяло економічній безпеці країни та стабілізації внутрішнього ринку.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Зміна пріоритетів митної політики в умовах війни

Митна політика України в умовах війни набула особливого значення як для забезпечення економічної стійкості, так і для підтримки обороноздатності країни. Війна спричинила серйозні виклики для митної справи, що вимагало адаптації до нових умов через введення оперативних заходів, спрощення процедур і підвищення ефективності контролю. Зокрема пріоритетом стало забезпечення швидкого проходження гуманітарних вантажів, військових поставок, а також критичного імпорту, необхідного для життєзабезпечення країни та економічної стабільності. Митні органи здійснили значне спрощення митних процедур для гуманітарної допомоги, звільнивши її від митних платежів. Крім того, посилено контроль на кордоні з метою запобігання контрабанді та нелегальному переміщенню товарів, що загрожують національній безпеці. Роль митної політики також виявилася важливою в регулюванні валютних потоків, оскільки війна спричинила нестачу валюти та вплинула на платіжний баланс. Уряду довелося вжити додаткових заходів із введення обмежень на певні види імпорту та підтримку експорту, що стало важливим для збереження валютних резервів.

Принципи митної політики України є важливими аспектами, які визначають стратегію та тактику держави в умовах кризових ситуацій. Вони слугують основою для розробки та впровадження митних заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки, стабільності та гуманітарної допомоги. Основні принципи митної політики України в умовах війни зазнали змін та, на наш погляд, включають такі ключові засади:

1. Принцип гуманізму. В умовах війни пріоритетом стає забезпечення гуманітарної допомоги населенню. Митна політика повинна підтримувати швидке і безперешкодне проходження гуманітарних вантажів, медичних товарів та ліків. Це передбачає спрощені процедури митного оформлення для гуманітарних вантажів, а також звільнення від митних зборів та податків.

2. Принцип економічної безпеки. Митна політика повинна бути орієнтована на захист економічних інтересів держави. Це включає контроль за імпортом і експортом товарів, щоб запобігти ввезенню небезпечних чи нелегальних товарів, а також підтримку місцевих виробників шляхом введення митних тарифів чи квот [37, с.33].

3. Принцип адаптивності. Учасники митної політики повинні бути готові до швидких змін у відповідь на нові виклики, які постають у ході війни. Це вимагає постійного моніторингу ситуації та коригування митних процедур, щоб вони відповідали поточним потребам держави та бізнесу.

4. Принцип прозорості. Для забезпечення довіри з боку бізнесу та суспільства митна політика повинна бути прозорою. Це передбачає доступність інформації про митні процедури, вимоги та зміни в законодавстві. Відкритість митних органів до співпраці з підприємцями та іншими державними установами є критично важливою для формування довірливих відносин.

5. Принцип співпраці. В умовах війни надзвичайно важливо налагоджувати тісну співпрацю між митними органами, правоохоронними структурами, органами державної влади та міжнародними партнерами. Це дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем, пов'язаних з зовнішньоекономічною діяльністю.

6. Принцип інноваційності. Використання новітніх технологій та інноваційних рішень у митному регулюванні є важливим елементом сучасної митної політики. Це включає впровадження електронного декларування, автоматизацію процесів митного контролю та використання інформаційних систем для обміну даними між митними органами та бізнесом.

7. Принцип міжнародної співпраці. В умовах глобалізації та війни важливо підтримувати співпрацю з міжнародними організаціями, іншими державами та донорськими фондами. Це може включати отримання допомоги, обмін досвідом та адаптацію міжнародних стандартів до національної митної політики.

8. Принцип захисту внутрішнього ринку. В умовах війни митна політика повинна бути орієнтована на підтримку вітчизняних виробників, що є важливим для економічної стабільності. Це передбачає введення заходів, спрямованих на

обмеження імпорту товарів, які можуть загрожувати внутрішнім виробникам [29, с.343].

Отже принципи митної політики України в умовах війни формують основні орієнтири для митних органів у їхній діяльності. Вони допомагають забезпечити ефективність митних процедур, підтримати економіку, захистити населення і водночас відповісти на виклики, які ставить війна. Ці принципи є важливими для формування сучасної митної політики, яка враховує потреби суспільства та держави в умовах кризових ситуацій.

Митна політика України в умовах війни відзначається цілою низкою особливостей, які зумовлені як безпосередньою необхідністю забезпечення обороноздатності держави, так і викликами, які війна ставить перед економікою та митною системою. Основні особливості митної політики в цей період можна охарактеризувати наступним чином:

1. Пріоритет гуманітарних вантажів та військових поставок. В умовах війни значна частина митної діяльності зосереджена на швидкому і безперешкодному проходженні гуманітарних вантажів, медичних товарів, ліків та військових матеріалів. Для цього були впроваджені спрощені процедури митного оформлення, що дозволяють оперативно обробляти такі вантажі без зайвих затримок.

2. Звільнення від митних платежів. Для підтримки економіки та сприяння постачанню необхідних товарів, держава запровадила пільги для гуманітарної допомоги, медичних і військових вантажів, що включало звільнення від митних платежів. Це сприяло пришвидшенню постачання життєво важливих товарів.

3. Адаптація митних процедур. Митні органи України були змушені адаптувати свої процедури до нових умов. Це включало спрощення митних формальностей, упровадження електронного декларування та автоматизацію процесів, що дозволяє зменшити час на оформлення вантажів і підвищити їхню ефективність [19, с.120].

4. Контроль за безпекою та запобігання контрабанді. У військовий час посилено контроль за переміщенням товарів через кордон, оскільки з'явилися загрози контрабанди та ввезення небезпечних предметів, які можуть загрожувати

національній безпеці. Це вимагало тісної співпраці митниць з правоохоронними органами та іншими державними структурами.

5. Підтримка експорту. Митна політика також спрямована на підтримку експортерів, які стикаються з новими викликами, зокрема з логістичними проблемами і труднощами у виході на зовнішні ринки. Держава запроваджує заходи, що сприяють розвитку експорту, включаючи спрощення митних процедур для експортних вантажів.

6. Зміна тарифної політики. Уряд може коригувати митні ставки для певних категорій товарів з метою захисту внутрішнього ринку та стимулювання виробництва в Україні. Це особливо важливо в умовах нестачі товарів та ресурсів, які можуть бути спричинені війною.

7. Взаємодія з міжнародними партнерами. Війна спонукає Україну активніше співпрацювати з міжнародними організаціями та країнами-партнерами для отримання гуманітарної допомоги, технічної підтримки та інвестицій. Митна політика в цьому контексті повинна враховувати міжнародні зобов'язання та угоди [3, с.139].

8. Захист внутрішнього ринку. У умовах війни особливо важливо захищати внутрішній ринок від негативних впливів, які можуть бути спричинені надмірним імпортом. Митна політика повинна бути спрямована на підтримку місцевих виробників і збереження робочих місць.

Таким чином, митна політика України в умовах війни демонструє гнучкість та адаптивність, зосереджуючи зусилля на забезпеченні економічної безпеки, підтримці гуманітарних потреб, а також на впровадженні заходів, які відповідають вимогам часу. Ці зміни в митній політиці підкреслюють важливість митної служби як інструменту державного регулювання в умовах кризових ситуацій.

Перспективи розвитку митної політики України в умовах війни є складною та багатогранною темою, оскільки вони охоплюють як економічні, так і соціально-політичні аспекти. В умовах війни, коли країна стикається з численними викликами, митна політика стає важливим інструментом для забезпечення стабільності, економічного розвитку та інтеграції України у світову

економіку. На наш погляд, ключовими аспектами, що визначають перспективи розвитку митної політики України в умовах війни, є:

1. Адаптація до нових реалій. Однією з основних перспектив є адаптація митної політики до нових економічних та політичних реалій, які виникли внаслідок війни. Це включає перегляд митних ставок, впровадження нових митних процедур та правил, що дозволять швидше реагувати на зміни в зовнішньоекономічній діяльності. Важливим є збереження гнучкості митної політики, щоб вона могла адаптуватися до непередбачуваних ситуацій, таких як зміни в попиті на імпорт чи експорт.

2. Забезпечення економічної безпеки. В умовах війни безпека економіки стає пріоритетом. Митна політика повинна включати заходи, спрямовані на захист внутрішнього ринку, підтримку вітчизняних виробників та запобігання контрабанді. Перспективи розвитку можуть передбачати посилення контролю за імпортом, впровадження нових технологій для митного адміністрування та посилення співпраці з правоохоронними органами.

3. Прозорість та підзвітність. У контексті війни особливо важливими є принципи прозорості та підзвітності митної політики. Це дозволяє зміцнити довіру з боку бізнесу та суспільства, а також забезпечити ефективність роботи митних органів. Перспективи розвитку можуть включати впровадження електронних систем управління та звітності, що дозволять спростити процеси митного оформлення і зменшити корупційні ризики [20, с.11].

4. Підтримка гуманітарних ініціатив. В умовах війни Україна стикається з величезними гуманітарними викликами. Митна політика повинна бути спрямована на підтримку гуманітарних ініціатив, що включає спрощення процедур для ввезення гуманітарної допомоги, медикаментів, продуктів харчування та інших необхідних товарів. Це передбачає адаптацію митного законодавства для швидкого реагування на гуманітарні потреби населення.

5. Інтеграція до європейських і міжнародних стандартів. Перспективи розвитку митної політики України в умовах війни також включають інтеграцію до європейських та міжнародних стандартів. Це дозволяє Україні поліпшити свою позицію на міжнародній арені, підвищити конкурентоспроможність на

ринку та залучити іноземні інвестиції. Реалізація заходів, спрямованих на гармонізацію митних процедур та стандартів з європейськими, стане важливим кроком на шляху до євроінтеграції.

6. Підвищення ефективності митного адміністрування. Перспективи розвитку митної політики в умовах війни повинні включати заходи щодо підвищення ефективності митного адміністрування. Це може включати впровадження нових технологій, автоматизацію процесів, використання електронних декларацій та систем контролю. Це не лише спростить процедури, а й дозволить митним органам зосередитися на ключових аспектах контролю.

7. Співпраця з міжнародними партнерами. Успішний розвиток митної політики в умовах війни можливий лише за умов активної співпраці з міжнародними партнерами. Це включає обмін інформацією, спільні проекти, навчання та підтримку з боку міжнародних організацій. Співпраця дозволить Україні отримати нові знання, досвід та ресурси для покращення митного регулювання [1, с.123].

8. Забезпечення соціальної стабільності. В умовах війни митна політика повинна також враховувати соціальні аспекти, зокрема забезпечення доступу населення до основних товарів і послуг. Це може включати запровадження механізмів, що захищають споживачів від цінових спекуляцій та забезпечують доступність товарів на ринку.

Таким чином, перспективи розвитку митної політики України в умовах війни охоплюють широкий спектр напрямів, які потребують комплексного підходу. Адаптація до нових реалій, забезпечення економічної безпеки, підвищення прозорості та інтеграція до міжнародних стандартів є ключовими аспектами, які допоможуть Україні не лише впоратися з викликами, що постали, а й закласти основу для стабільного розвитку в умовах поствоєнного відновлення. Важливо, щоб митна політика залишалася гнучкою та адаптивною, відповідаючи на потреби суспільства та бізнесу в складні часи.

3.2. Вдосконалення митної політики в контексті євроінтеграції

Митна політика України у контексті євроінтеграції є ключовим елементом у формуванні сучасної економічної стратегії країни, яка прагне інтегруватися в європейський економічний простір. Ця політика має на меті адаптацію національного митного законодавства до стандартів і практик Європейського Союзу, що сприятиме полегшенню торгівлі та залученню інвестицій. Ми виокремили кілька основних аспектів, які характеризують митну політику України в контексті євроінтеграції:

1. Гармонізація митного законодавства. Одним із перших кроків до євроінтеграції є гармонізація національного митного законодавства з європейськими нормами. Україна зобов'язалася адаптувати своє законодавство відповідно до європейських стандартів, що включає зміни в митних процедурах, регулюванні товарних потоків, а також у системі контролю та оподаткування. Це дозволить Україні більш ефективно взаємодіяти з країнами ЄС і сприятиме розвитку торгівлі [9, с.45].

2. Спрощення митних процедур. З метою полегшення бізнесу та підвищення конкурентоспроможності українських товарів на європейському ринку, митна політика України передбачає спрощення митних процедур. Це включає запровадження електронних систем для оформлення товарів, скорочення термінів митного контролю та зменшення кількості документів, необхідних для імпорту/експорту. Спрощення митних процедур стане стимулом для українських підприємств активно брати участь у міжнародній торгівлі.

3. Запровадження преференційного оподаткування. В рамках угоди про асоціацію з ЄС, Україна отримала можливість запровадження системи преференційного оподаткування для товарів, які експортуються до країн ЄС. Це означає, що українські товари можуть користуватися зниженими або нульовими тарифами на імпорт до країн ЄС, що робить їх більш конкурентоспроможними на європейських ринках. Цей крок є важливим для стимулювання експорту та розвитку національної економіки.

4. Боротьба з контрабандою і корупцією. Важливим аспектом митної

політики в умовах євроінтеграції є боротьба з контрабандою та корупцією. Українська митна служба повинна впроваджувати нові механізми контролю, забезпечувати прозорість у своїй діяльності та підвищувати довіру з боку бізнесу. Для цього необхідно запроваджувати нові технології, такі як автоматизація митних процедур, що допоможе зменшити можливості для зловживань і корупції.

5. Міжнародна співпраця. Євроінтеграція передбачає активізацію міжнародної співпраці в митній сфері. Україна повинна встановлювати тісні зв'язки з митними службами країн ЄС та інших міжнародних організацій, таких як Всесвітня митна організація. Співпраця на міжнародному рівні сприятиме обміну досвідом, покращенню практик митного контролю та ефективному управлінню ризиками [36, с.121].

6. Захист внутрішнього ринку. Хоча євроінтеграція передбачає відкриття ринків, митна політика України повинна також включати заходи для захисту внутрішнього ринку. Це може бути досягнуто шляхом введення антидемпінгових і компенсаційних заходів, захисту національних виробників від імпорту низькоякісних товарів, а також підтримки стратегічно важливих секторів економіки.

Отже митна політика України в контексті євроінтеграції є складним і багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу та стратегічного планування. Адаптація до європейських стандартів, спрощення процедур, боротьба з контрабандою та корупцією, захист внутрішнього ринку і міжнародна співпраця є ключовими аспектами, які визначають цю політику. Успішна реалізація митної політики в умовах євроінтеграції сприятиме інтеграції України в європейську економіку, розвитку національного виробництва та підвищенню добробуту громадян.

Вдосконалення митної політики України у контексті євроінтеграції потребує запозичення досвіду країн Європейського Союзу, які успішно реалізують свої митні стратегії. Ми відшукали декілька прикладів успішного досвіду країн ЄС щодо проведення митної політики, які можуть бути корисними для України:

По-перше, досвід Німеччини щодо інтеграції та автоматизації митних

процесів. Німеччина є однією з найбільш розвинених країн у митній сфері ЄС, з високим рівнем автоматизації митних процесів. Німецька митна служба використовує сучасні інформаційні технології для оформлення товарів, що значно скорочує час митного контролю та знижує ймовірність корупційних проявів. Україна може запозичити методи автоматизації, включаючи електронне оформлення вантажів та впровадження системи контролю ризиків, що дозволить зменшити адміністративне навантаження на бізнес та підвищити ефективність митних процедур [25, с.73].

По-друге, досвід Швеції щодо прозорості та боротьби з контрабандою. Швеція відома своїм прозорим митним регулюванням і ефективними механізмами контролю, спрямованими на боротьбу з контрабандою. Україна може вивчити шведський досвід у створенні відкритих баз даних і платформ для обміну інформацією між митними службами, бізнесом та іншими державними органами. Це забезпечить більшу прозорість митних процедур і зменшить можливості для зловживань.

По-третє, досвід Польщі щодо реформи митних органів. Польща пройшла через значну реформу митної служби після вступу до ЄС, що включала модернізацію законодавства та вдосконалення організаційної структури. Однією з ключових стратегій стало підвищення кваліфікації митних працівників та впровадження нових підходів до митного контролю. Україні варто запозичити методи навчання та підвищення кваліфікації своїх митників, щоб забезпечити високий рівень професіоналізму в митній сфері.

По-четверте, досвід Нідерландів щодо митних інновацій та співпраці з бізнесом. Нідерланди є прикладом країни, де митна політика тісно інтегрована з бізнес-процесами. Нідерландська митна служба активно співпрацює з підприємствами, надаючи їм необхідну інформацію та підтримку. Також у Нідерландах реалізуються інноваційні проекти, такі як програми «Trusted Trader», які дозволяють компаніям, що дотримуються високих стандартів безпеки та якості, отримувати пільги при митному оформленні. Україні слід розвивати подібні партнерства з бізнесом, що сприятиме покращенню взаємодії між митниками та підприємцями [34, с.169].

По-п'яте, досвід Франції щодо балансу між захистом внутрішнього ринку та відкритістю економіки. Франція демонструє приклад того, як можна збалансувати захист внутрішнього ринку з необхідністю відкритості для міжнародної торгівлі. Французька митна політика включає заходи, які захищають національних виробників від недобросовісної конкуренції, одночасно заохочуючи імпорту високоякісних товарів. Україні слід запозичити ці підходи, створюючи механізми, які захищають внутрішній ринок, але не заважають розвитку зовнішньої торгівлі.

По-шосте, досвід Австрії щодо забезпечення безпеки митної політики. Австрія акцентує увагу на безпеці в митній політиці, впроваджуючи програми для підвищення безпеки митного контролю. Ця країна активно використовує технології для моніторингу та контролю, включаючи впровадження нових систем управління ризиками. Україні слід запозичити австрійський досвід у забезпеченні безпеки на митних кордонах, що є особливо актуальним в умовах зовнішніх загроз [17, с.56].

Запозичення досвіду європейських країн у формуванні та реалізації митної політики дозволить Україні створити ефективну, прозору та конкурентоспроможну митну систему. Впровадження нових технологій, реформи організаційних структур, розвиток співпраці з бізнесом та підвищення кваліфікації митних працівників є ключовими кроками на шляху до інтеграції в європейський економічний простір. Успішне вдосконалення митної політики стане важливим чинником для розвитку економіки України та забезпечення її інтеграції в глобальні торговельні процеси.

Перспективи розвитку митної політики України в умовах євроінтеграції є важливим етапом у формуванні сучасної економічної стратегії держави. Ці перспективи зумовлені прагненням України до інтеграції в європейські та світові економічні системи, що передбачає адаптацію митної політики до міжнародних стандартів і практик. На нашу думку, можна виокремити кілька перспектив розвитку митної політики України в умовах євроінтеграції:

1. Гармонізація митного законодавства. Однією з основних перспектив є гармонізація митного законодавства України з європейським. Це передбачає

перегляд існуючих норм і стандартів, їх адаптацію до вимог Європейського Союзу. Митна політика повинна включати не лише зміни в тарифних ставках, а й у процедурних аспектах, таких як оформлення товарів, контроль за їх переміщенням і управління ризиками. Гармонізація дозволить зменшити адміністративні бар'єри та полегшити торгівлю між Україною та країнами ЄС.

2. Впровадження сучасних технологій. Перспективи розвитку митної політики України також передбачають впровадження нових технологій у митному адмініструванні. Використання електронних декларацій, автоматизація процесів, системи моніторингу та управління ризиками допоможуть зменшити час оформлення товарів, покращити контроль і підвищити ефективність роботи митних органів. Це відповідає сучасним трендам у митній справі, які активно застосовуються в країнах ЄС.

3. Забезпечення прозорості та підзвітності. В умовах євроінтеграції важливою є забезпечення прозорості та підзвітності в роботі митних органів. Це сприятиме зміцненню довіри з боку бізнесу та суспільства, а також допоможе боротися з корупцією. Для цього необхідно запроваджувати механізми моніторингу та оцінки ефективності митної політики, публікувати звіти про діяльність митних органів і забезпечувати доступ до інформації для широкої громадськості [4, с.71].

4. Адаптація до нових торговельних умов. Євроінтеграція передбачає адаптацію до нових торговельних умов, зокрема, укладення угод про вільну торгівлю з країнами ЄС. Це вимагатиме перегляду підходів до митного регулювання, зокрема впровадження системи преференційного оподаткування, що полегшить доступ українських товарів на європейські ринки. Митна політика повинна бути спрямована на підтримку конкурентоспроможності вітчизняних виробників.

5. Розвиток навчання та підвищення кваліфікації персоналу. В умовах євроінтеграції особливо важливим є розвиток навчання та підвищення кваліфікації митників. Для успішної реалізації нових підходів та технологій необхідно, щоб персонал митних органів був готовий до змін. Інвестиції в освіту та підвищення кваліфікації митників забезпечать високий рівень

професіоналізму, що, в свою чергу, підвищить ефективність митного контролю.

6. Забезпечення захисту економічних інтересів. Разом із спрощенням митних процедур, митна політика має також бути спрямована на захист економічних інтересів України. Це включає контроль за імпортом товарів, які можуть зашкодити вітчизняному виробництву, а також запобігання контрабанді і ухиленню від сплати митних платежів. Забезпечення балансу між відкритістю ринку та захистом внутрішнього виробника стане ключовим викликом для митної політики [35, с.263].

Таким чином, перспективи розвитку митної політики України в умовах євроінтеграції є багатогранними і потребують комплексного підходу. Гармонізація законодавства, впровадження сучасних технологій, забезпечення прозорості, активізація міжнародної співпраці та підтримка внутрішнього виробника - все це є ключовими аспектами, які дозволять Україні не лише інтегруватися в європейський економічний простір, а й забезпечити сталий економічний розвиток у майбутньому.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження теоретико-прикладних засад митної політики України зроблено такі висновки:

1. Беручи до уваги думки сучасних науковців та законотворців щодо сутності митної політики, ми сформулювали її власне визначення як системи державних заходів і правил, спрямованих на регулювання товаропотоків через кордони країни, захист економічних інтересів, забезпечення національної безпеки та сприяння інтеграції в глобальні економічні процеси шляхом ефективного поєднання митно-тарифного та нетарифного регулювання, що враховує вимоги міжнародної співпраці та глобалізаційних викликів. Оригінальність цієї дефініції митної політики полягає в акценті на сучасних викликах глобалізації та інтеграції, які трансформують роль митної політики. Вона відображає не лише внутрішню функцію регулювання і захисту економічних інтересів та національної безпеки, а й важливість митної політики в процесі інтеграції країни в світову економіку. Дане визначення підкреслює потребу адаптації митних заходів до міжнародних стандартів співробітництва, акцентуючи увагу на необхідності балансу між митно-тарифним та нетарифним регулюванням для досягнення ефективності в умовах глобальних змін та нових вимог міжнародного ринку.

2. Встановлено, що протекціонізм і фритредерство є двома основними формами митної політики, що відображають різні підходи до регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Протекціонізм полягає в застосуванні державою заходів, спрямованих на захист вітчизняних виробників від іноземної конкуренції, шляхом запровадження високих митних тарифів, квот, антидемпінгових заходів та інших обмежень на імпорт. З іншого боку, фритредерство, або вільна торгівля, підтримує ідею мінімізації державного втручання в економіку, що передбачає зниження митних бар'єрів і відкритість ринків для імпорту.

3. Визначено, що митно-тарифне і нетарифне регулювання є ключовими інструментами реалізації митної політики, які використовуються державою для управління зовнішньоекономічною діяльністю, захисту національних інтересів і

стимулювання економічного розвитку. Митно-тарифне регулювання передбачає встановлення митних тарифів на імпорт і експорт товарів, що дозволяє контролювати обсяги зовнішньої торгівлі, захищати вітчизняних виробників від іноземної конкуренції та формувати доходи державного бюджету. Водночас нетарифне регулювання включає в себе заходи, які не пов'язані з митами, такі як квоти, ліцензування, стандартизація, сертифікація, а також технічні бар'єри, що застосовуються для контролю якості товарів, безпеки та екологічних норм. Усі ці інструменти в комплексі формують митну політику країни, яка повинна бути збалансованою, враховувати потреби національної економіки та відповідати міжнародним стандартам, забезпечуючи тим самим стабільний економічний розвиток і інтеграцію у світову економіку.

4. Доведено, що фіскально-регулювальна складова митної політики України у 2021-2023 роках відіграла ключову роль у формуванні державного бюджету та підтримці економічної стабільності. Завдяки ефективному адмініструванню митних платежів, значна частина коштів надходила від податку на додану вартість, акцизного податку та мита. Водночас проведення контрольних заходів забезпечувало правильність визначення митної вартості, що дозволило збільшити базу оподаткування та запобігати втратам бюджетних надходжень. Крім фіскальної функції, митна політика виконувала регулювальну функцію, обмежуючи або стимулюючи ввезення окремих категорій товарів через впровадження митних ставок, тарифів і пільг. Зниження податкового навантаження на експорт також було важливим кроком для підтримки українських виробників на міжнародних ринках, що сприяло підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товарів. Загалом, у ці роки митна політика України стала інструментом не лише збору доходів, але й стратегічного регулювання економіки, що відповідало викликам і потребам країни в умовах нестабільної економічної ситуації.

5. Виявлено, що контрольна складова митної політики в Україні у 2021-2023 роках мала критичне значення для забезпечення економічної безпеки держави та захисту національних інтересів. Посилення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів дало змогу значно збільшити базу

оподаткування та забезпечити додаткові надходження до державного бюджету, що свідчить про ефективну роботу митних органів у сфері адміністрування платежів. Крім того, контроль за достовірністю країни походження товарів допоміг знизити ризики ввезення товарів із порушенням митного законодавства, що сприяло забезпеченню рівних умов для вітчизняних виробників і підтримувало митну політику як інструмент захисту економічних інтересів України. Активне виявлення та протидія порушенням митних правил, а також заходи боротьби з контрабандою, особливо стосовно зброї, наркотиків та інших заборонених товарів, показали зростання ефективності контрольної функції митної служби у забезпеченні правопорядку на кордоні. Загалом, у цей період контрольна складова митної політики України була націлена на підвищення прозорості митних процедур, дотримання законодавства та запобігання незаконним схемам, що сприяло стабілізації внутрішнього ринку та збереженню фіскальної дисципліни.

6. Аргументовано, що розвиток митної політики України в умовах війни є критично важливим аспектом для забезпечення економічної стабільності, фінансування обороноздатності країни та підтримки соціальної інфраструктури. В умовах збройного конфлікту, викликаного агресією з боку росії, митні органи України адаптували свої функції та механізми роботи, зосереджуючись на спрощенні процедур митного оформлення, що дозволяє швидше доставляти гуманітарні вантажі, військову техніку та критично важливі ресурси. Водночас, для забезпечення безпеки країни та контролю за переміщенням товарів, запроваджуються нові методи митного контролю, включаючи посилений моніторинг і аналіз ризиків. Митна політика України також націлена на залучення міжнародної допомоги та підтримки, що вимагає виконання міжнародних стандартів і зобов'язань, у тому числі в контексті євроінтеграції. У цей складний період уряд запроваджує ряд пільг з митних платежів для бізнесу, що дозволяє зменшити податкове навантаження на імпорт та сприяє відновленню економіки, а також підтримує малий та середній бізнес. Поряд із цим, держава активно бореться з контрабандою і нелегальним ввезенням товарів, що стає особливо актуальним в умовах війни, коли зростає ризик спроб ухилення від митних

платежів та запровадження обмежень на певні товари. Загалом, митна політика України в умовах війни відзначається гнучкістю та оперативністю в реагуванні на нові виклики, що дозволяє країні не лише підтримувати стабільність внутрішнього ринку, але й сприяти міжнародній солідарності у боротьбі з агресором.

7. Обґрунтовано, що вдосконалення митної політики України в контексті євроінтеграції є необхідною умовою для інтеграції в європейські економічні структури та забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Перш за все, Україні слід адаптувати свою митну політику до норм і стандартів Європейського Союзу, зокрема шляхом гармонізації митних процедур, що включає спрощення та автоматизацію митного оформлення товарів, впровадження електронного декларування та створення єдиного вікна для митних послуг. Це дозволить зменшити час та витрати на митні процедури, що особливо важливо для бізнесу. Другим важливим кроком є удосконалення системи контролю за митною вартістю товарів і походженням, що забезпечить справедливу конкуренцію та зменшить ризики ухилення від сплати митних платежів. Крім того, Україні необхідно посилити співпрацю з митними органами країн ЄС, що включає обмін інформацією, спільні перевірки та боротьбу з контрабандою, що дозволить підвищити рівень безпеки на митних кордонах. Також важливим аспектом є активне залучення бізнес-спільноти до формування митної політики, що сприятиме врахуванню інтересів підприємців та зменшенню адміністративних бар'єрів. На завершення, Україні слід також врахувати соціальні аспекти, такі як підтримка малих і середніх підприємств, забезпечення їх доступу до європейських ринків через митні пільги та програми фінансування, що допоможе вбудувати українську економіку в європейські ланцюги вартості. Таким чином, стратегічне вдосконалення митної політики України в контексті євроінтеграції дозволить не лише інтегруватися в європейську економіку, але й створити стабільну основу для сталого розвитку національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ачкасова С. А., Абрамов В. С. Реалізація митної політики у контексті інтеграційних трансформацій. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки.* 2023. №6. С. 121-125.
2. Васильчак С. В. Соловій С. Б., Гринів Ю. О. Реформа митної політики в процесі євроінтеграції. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2017. №9. С. 3-8.
3. Вдовіна Г. В. Митна політика України в умовах глобалізації. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2019. №2-3. С. 130-144.
4. Войтенко І. С., Мазурець О. О. Реформування митної політики та безпеки в Україні в умовах євроінтеграції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика).* 2018. Вип. 1-2. С. 68-73.
5. Гребельник О. П. Митна справа : підручник. 4-те вид. оновл. та доповн. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 472 с.
6. Гуцул І. А. Митна політика у фіскальному просторі України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент.* 2015. Вип. 10. С. 232-234.
7. Гуцул І. Митна політика та її вплив на зовнішньоекономічну діяльність. *Світ фінансів.* 2016. Вип. 2. С. 67-74.
8. Дзюбинський А. В., Дзюбинська О. В., Шегинський О. В. Митна політика в умовах воєнного стану. *Товарознавчий вісник.* 2023. Вип. 16. С. 98104.
9. Зайцев В. Є. Митна політика України в контексті євроінтеграційних відносин. *Вісник економічної науки України.* 2017. №2. С. 43-47.
10. Івашова Л. М., Тополенко Н. М. Концептуальні підходи розвитку державної митної політики України у напрямі удосконалення механізмів регулювання і контролю ЗЕД в умовах євроінтеграції. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2023. №9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2023_9_7 (дата звернення: 30.10.2024).
11. Іщук Ю. А., Михайленко А. М. Митно-тарифна політика як ключовий компонент зовнішньоекономічної стратегії держави. *Бізнес Інформ.* 2023. №11.

С. 12-17.

12. Квеліашвілі І. Гармонізація національної митної політики з міжнародними нормами і стандартами в митній сфері. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 1. С. 74-80.

13. Клим А.-В. В. Митна політика України в контексті сучасних суспільних викликів. *Демократичне врядування*. 2022. Вип.. 1 (29). С. 128-140.

14. Кормич Б. А. Класичні форми митної політики: зміст та історія формування. *Lex Portus*. 2016. №2. С. 76-86.

15. Крисоватий А. І., Герчаківський С. Д., Дем'янчук О. Б. та ін. Митна справа : підручник / за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2014. 540 с.

16. Крупка М. І., Грін О. В., Замасло О. Т. та ін. Митна справа : підручник / за ред. М. І. Крупки. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 572 с.

17. Кузьмін О. Є., Тодощук А. В., Мельник О. Г. Реформування митної політики України в умовах європейської інтеграції. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. №11. С. 53-60.

18. Кунєв Ю. Д., Баязітов Л. Р. Визначення сутності та змісту основного митно-правового поняття «митна політика». *Вісник Академії митної служби України. Серія: Право*. 2013. №2. С. 7-18.

19. Лепеха М. О., Смоляр М. М. Здійснення митної політики в Україні на сучасному етапі. *Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування*. 2019. Вип. 3. С. 118-123.

20. Мережко Н., Караваєв Т., Калуга Н. Митна політика України під час збройної агресії РФ. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. №6. С. 4-16.

21. Митна енциклопедія : у двох томах / редкол.: ... І. Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. Т. 2. 536 с.

22. Митний кодекс України №4495-VI від 13.03.2012 р. Дата оновлення: 17.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 30.10.2024).

23. Митний кодекс України №92-IV від 11.07.2002 р. Втрата чинності:

01.06.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92-15#Text> (дата звернення: 30.10.2024).

24. Мосякіна О. А. Митна політика та принципи її реалізації в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2015. №2. С. 207-211.

25. Наконечна Ю. Л., Демиденко Л. М., Нестеренко О. П. Митно- тарифний механізм реалізації митної політики в умовах європейської інтеграції України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. №8. С. 70-75.

26. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/> (дата звернення: 30.10.2024).

27. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 30.10.2024).

28. Пашко П. В. Функції митної політики. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Економіка*. 2009. №1. С. 16-22.

29. Поважний О. С. Державне регулювання процесів забезпечення національних інтересів у митній політиці України. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2019. № 4(1). С. 340-347.

30. Приймаченко Д. В. Митна політика держави та її реалізація митними органами : монографія. Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2006. 332 с.

31. Радченко О. М. Фінансова діяльність та митна політика держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №1. С. 303-306.

32. Разумова А. І. Митна політика в контексті формування та реалізації митного законодавства України. *Право і суспільство*. 2019. №2. Ч. 2. С. 121-125.

33. Резнік Н. П., Боровик Т. В. Митна справа та митна політика держави. *Молодий вчений*. 2022. №9. С. 162-165.

34. Софіщенко І. Я., Руба М. О. Митна політика України в умовах розвитку відносин з Європейським Союзом. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. №1. С. 165-171.

35. Сторожук Ю. О. Державна стратегія розвитку митної політики в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2014. №1. С. 259-266.

36. Стоянець Н. В. Митна політика в контексті євроінтеграційного вибору України. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2013. Вип. 12. С. 120-123.

37. Тищенко В. Ф., Стасова Д. О. Виклики та перешкоди: роль митної політики в економічному відновленні України під час війни. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки*. 2023. №9. С. 32-35.

38. Харун О. А., Рожок Т. В. Особливості проведення політики протекціонізму та фритредерства. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 18. С. 3236.

39. Шевчук С. В., Мискін Ю. І. Митна політика як важлива складова забезпечення митних інтересів держави. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. №7-8. С. 45-51.